

BRET-/BERT- constitueixen un nus dens i força embullat de parònims i quasi-sinònims (alguns de sentit no enterament llunyà del que indica Kleinmans), que no invita gens a pronunciar-se en contra (ni a favor) de la idea de Kleinmans. D'un lingüista crític i ben preparat en celtística com ho fou ell no hem de creure que vagi parlar a la lleugera, però el millor savi, en terrenys tan laberíntics, pot caure en un relatiu malentès, en una distracció momentània. Certa alarma no és injustificada quan pensem que del que es tracta no és pas que quelcom no hagi existit en alguna fase irlandesa, i fins força antiga, sinó que les dades siguin suficients com a base per a la hipòtesi de l'existència de BERTA- 'sacsejar' en paleocèltic. La preocupació creix veient que ni Kleinmans ni Wartburg ni els altres no diuen res de l'existència de tal cosa en les llengües britòniques, en romanalles celto-romàniques o en l'onomàstica del cèltic continental. En altres sentits un mot igual o semblant és conegut: irl. (mj. o ant.) *bertaim*, en 6.ª persona *bertait* és 'elles pareixen', *bert* 'paquet, un part', irl. mj. *breth*, *brith* 'embarràs, prenyatge', *birít* 'femella fecunda' i 'truja' (*BHERENTĪ, scr. *bhārantī*), veg. Stokes-B. 169, Ernout-M. (s. v. *fero*, *forda*), Pok. IEW, 130.30, 28, 37. Això sí que té parentela ic. i cèltica ben coneguda: irl. mj *breth* 'portar', 'parir' i 'judici', ky. *bryd* 'pensament', i fins es creu generalment que vingui d'ací el nom del magistrat governant dels Aedui, el famós gal *uergo-breton* (pròpt. 'judici de les obres'), tot i que hi hagi algun escrúpol fonètic (Weisgerber, *Sprache d. Festlandk.*, § 182, i molts), que potser menaria a creure que hi hagi compromís amb alguna forma pre-gàllica o de gal tardà o dialectal. De la idea de 'parir' o 'estar prenyada' a la de 'fer trontollar' no hi ha camí natural, i des de 'portar' la idea restaria vaga. Altres homònims resten més lluny: *ber-* 'asclar, partir, fendre'; ky. *berth* «nitidus, pulcher», bret. mj. *berz* «éclat, succès», bret. mod. *berz* 'defensa' (tot això de BERT-), paleocèlt. BERU- 'ast', 'agullada'. Coses que esmento quasi només per posar de lleu l'existència del nus d'homònims. De la combinació d'algunes d'aquestes coses discrepant o d'una d'elles amb elements més estrangers pogué sorgir l'espurna del *bertait* de Kleinmans; o encara d'un homònim que ni fos indoeuropeu. Kleinmans no crec que es vagi ficar en un vesper sinó en un aiguabarreig, però caldrà que un especialista ens guii millor enmig d'aquest rabeig tèrbol.

BRÈTOL, 'home brutal i capaç de qualsevol mala acció', d'origen incert, car hi ha diverses etimologies possibles, incloent-n'hi alguna que no és pas inversemblant, però el més probable és que es vagi pendre del b. ll. escolàstic *blityri*, gr. *βλῆτυρι* 'home o cosa sense valor', 'belitre, captaire de mala vida', canviat de primer en **brituli*. □ 1.ª doc., 1803: «*brètol*: pillo», Belv.

Lab. 1839: «home sens criansa, sens vergonya, ru-

fià; pillo...; vafer, vilis; *fer lo brètol*: vagamundejar ab vida mal entretinguda». El trobem ja des dels primers escrs. Renaix.; en l'*Atlantida* (estrofa que no entrà encara en el primer bosqueig, de 1867): «l'ídol --- li lleva un llamp la testa / --- (los Atlants) sens despitar, estrenyen lo collotge, / y, *brètols*, escatexen si fer-hi res los cal: / si alçar a pes de braços, de terra, 'l déu ferotge, / ---»; «les virtuts que té aqueix poble enllotassat i *brètol*», Víctor Balaguer (*Tragèdies*, 96); «com les fa riure 'l gran *brètol*...», N. Oller (*La papallona*, 84); «aquesta colla de *brètols* m'han insultat», Em. Vilanova, *Obres* xi, 27; en l'escena tràgica dels esquellots: «va veure, a la claror de la cellstia, el cabrer tossut que batzegava tot el seu cos, per mor de donar més aire a la trepa de *brètols* que li feien costat, i de rebotre amb violència el batall d'una esquilla desmesurada», P. Coromines, *L'avi dels musols* xiv (O. C., 565b15). L'àrea d'aquesta paraula la crec avui general a tot el Principat, però no en les terres valencianes ni a les Balears: no Escrig 1851, ni *Damen*; *AlcM*. Aquest el localitza a quatre poblacions del cat. or. (i en ross.), i també a Lleida, on també tindria è oberta; però Arqués i Arrufat —tan fidedigne— li atribueix a les Borges Blanques la pron. *brètol* (BDLC vi, 40).

S'han proposat diverses etimologies (el que en digui Montoliu, *Est. Et. Cat.*, s. v., crec no val la pena). Spitzer en parlà sobretot a *Lexik. a. d. Kat.*, 93; i *ZRPb*. XLII, 1922, 5: el relacionava amb un fr. dial. *bertaud* 'castrat' i 'soberg', genov. *betordo*, port. dial. *brétoldo* «home baix e gordo» (Alemtejo), *bertoldo* «palerma, brutamontes» i els altres mots inclosos per M-L. (1053, i *FEW* i, 336) entre els seus extensius del nom de persona it. *Bertoldo*, fr. *Berthaud* (germ. BERHTWALD), fr. *roi-Bertaud* 'reietó';¹ com que tots aquests mots s'accentuen en la síl·laba final, és clar, aqueixa connexió etimològica no es pot sostenir (és estrany que *AlcM* segueixi encara admetent com a possible aquesta rampoina).

Es podia pensar amb molta més versemblança en una etimologia germànica. Podem reproduir el que escrivia jo el 1954: «Un gòt. *BREUTAN 'rompre, trencar', pogué molt ben existir, vist l'ags. *brèotan* i l'esc. ant. *brjôta*, així com l'a-al. mj. *briezen*, de sentit diferent.² Els adjectius en *-uls*, derivats de radicals verbals, amb la idea de propensió a realitzar l'acció del verb, són freqüents en gòtic,³ i com que el gòt. *eu* sovint dóna *e* en romànic, tindríem una explicació del cat. *brètol*, tant més temptadora que de fet l'anglès té un adjectiu així en el seu *brittle* 'trecadís, fràgil', angl. mj. *britul*, val a dir que derivat del significat intransitiu 'trencar-se' (i no pas 'trencar'), però també des de 'fràgil' podríem arribar a 'moralment dolent'».

Diguem, però, que això seria, per excel·lència, un cas d'etimologia construïda arbitràriament. Ja la història del mot anglès ens posa en guàrdia. Chaucer usa encara *brotel* = ags. **brutel*; el mot té vocalisme de grau zero i per tant en gòtic seria **brutuls* o **brutils*. El mot català sembla ser recent: els *DAG*. i *AlcM* no